

**KATILIM BANKALARI TARAFINDAN UYGULANAN MURABAHA  
FİNANSMANINA YÖNELİK BAZI ELEŞTİRİLERE CEVAPLAR**

**I. GİRİŞ**

Katılım Bankaları, çağımızın en büyük problemlerinden birisi olan faize bulaşmamak ve faizden uzak duran muhafazakâr kesimlerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için kurulmuştur. Kuruluşunda pek çok alimin katkısı vardır. Bu kurumlar onların görüşleri çerçevesinde kurulmuştur. Türkiye’de de bu kurumlar fikhî Danışma Kurullarından veya fikhî danışmanlarından görüş alarak çalışmaktadırlar. Bu sistemi eleştirenler olabilir, bunlara saygı duyar, görüşlerine değer veririz. Yapılan her eleştiride hata yapıp yapmadığımızı yeniden gözden geçiririz. Ayrıca bunu fikhî bir zenginlik sayarız. Ancak yapılan eleştirilerin de insafı ve tam bir bilgiye dayalı olmasını arzularız. Şunu bir daha belirtelim ki Katılım Bankacılığı Müslümanların faiz hassasiyeti sonucu ortaya çıkmış kurumlardır. Bu kurumların teorik alt yapısını oluşturanlar da İslam alimleridir. Buralardaki bazı uygulamaları bazı hocalarımız kabul etmeyebilir. Nitekim bu meseleler içtihadi meselelerdir. İçtihadi meselelerde ihtilafın olması ise tabidir. Ancak hakkında farklı içtihatlar bulunan meseleleri esas alarak faizsiz bankaları / katılım bankalarını genelleyecek hükümler vermek asla doğru değildir. Bu yüzden katılım bankalarının çalışma usullerini eleştiren hocaların veya akademisyenlerin "bu bankaların diğer bankalardan hiçbir farkı yok, bunlar da faizli işlem yapıyorlar" şeklindeki görüşleri çözümsüzlükten öteye gidememektedir. Günümüzdeki en büyük ihtiyacın finansman ihtiyacı olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Bu ihtiyacı karşılamak için İslam Hukukçularının ve iktisatçıların uzun yıllar çalışarak geliştirdikleri yöntemleri hiçe saymak insaf dışıdır.

**II. KATILIM BANKALARINDA MURABAHA YÖNTEMİNİN UYGULANIŞI**

Bilindiği gibi faizsiz bankaların / katılım bankalarının ağırlıklı olarak kullandıkları fon kullandırma yöntemi murabahadır. Çağdaş murabaha denilen bu sistemde üç taraf yer almaktadır: Aslı alıcı / müşteri, satıcı ve katılım bankası. Bu taraflar arasında murabaha işlemi gerçekleştiğinde meydana gelen akdî ilişki şöyledir:

1. Katılım Bankasının malı, müşterisinin talebi üzerine satıcıdan satın alması. (Burada katılım bankası malı alan / alıcı, tedarikçi ise satıcıdır)

2. Katılım Bankasının satın almış olduğu malı, müşterisine satması. (Burada katılım bankası satıcı, müşteri ise alıcı konumundadır)

Murabaha işleminin uygun olması için taraflar arasında gerçekleşen akdî ilişkide olması gerekenler şunlardır:

1. Katılım bankasının müşteri ile satıcı arasında herhangi bir akit yapılmadan önce, malın maliki olması gerekir.

2. Katılım bankasının mülkü olan mal tüketilmeden önce Katılım bankası tarafından müşteriye satılmalıdır.

#### **A. KATILIM BANKASININ MURABAHA YÖNTEMİNDE MALIN MALİKİ OLMASI**

Katılım Bankasının müşteri ile satıcı arasında akit yapılmadan önce malın maliki olmasını sağlamak için iki yol vardır:

##### **1. BİRİNCİ YOL: KATILIM BANKASININ, SATICI İLE BİZZAT GÖRÜŞÜP MALI ASALETEN SATIN ALMASI: SİPARİŞ FORMU UYGULAMASI**

Bu en emin ve en güzel yoldur. Bu imkanı zorlamak gerekir. Katılım bankaları bunu sağlamak üzere sipariş formu ile işlem yapmaktadır. Katılım bankasının satıcıya hitaben gönderdiği sipariş formunda müşterinin talep etmiş olduğu malı Katılım Bankası satın aldığını ifade etmektedir (yani icapta bulunmaktadır). Formda yer alan icap metni şöyledir: **"finansman sağlama yöntemimize uygun olarak, aşağıda/ekli proforma faturada malı/hizmeti mevcut olması ve satmayı kabul etmeniz halinde firmanızdan ..... TL bedelle satın alıyoruz."**

Ayrıca bu belgede satıcıya **"Mal(lar)ın / Hizmetin, fatura ve irsaliyesini Müşterimiz ..... adına tanzim ederek, müşterimiz ile mutabık kaldığımız teslim koşullarına uygun olarak müşterimize teslim ediniz. Mal(lar) / hizmet bedelinin havale edileceği banka hesabınızın, bankamıza bildirilmesini rica eder; bu vesileyle hayırlı işler dileriz"** denilmektedir. Formun son kısmında ise **DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR** yer almaktadır. Bu başlık altında **"Siparişimizden önce mal sevkedilmemiş, hizmet alınmamış, fatura ve irsaliye düzenlenmemiş olmalıdır"** ifadesi kullanılmaktadır.

Bu formda yer alan söz konusu ifadeler ile sağlananlar şunlardır:

1. Katılım bankası ilk ifade ile akit için satıcıya icapta bulunmaktadır.

2. Satıcının hesap numarasını bildirmesi ve malı asıl müşteriye teslim etmesi, Katılım bankasının icabını kabul etmesi anlamına gelmektedir.
3. Katılım bankasının siparişinden önce malların sevkedilmemiş, hizmetin alınmamış, fatura ve irsaliyenin düzenlenmemiş olması gerekir ifadesi ise zaten satıcı ile alıcı arasında gerçekleştirilmiş, bitmiş ve akdedilmiş bir işlemin Katılım bankası tarafından yapılmasını önlemektedir. Çünkü bitmiş bir işlemde malın finanse edilmesinden söz edilemez. Bitmiş bir işlemde şu iki ihtimal söz konusudur ve her ikisi de faizsiz bankacılık prensiplerine aykırıdır:
  - a. Borcun finanse edilmesi. Çünkü bir kimse malı satın aldı, akdi yaptı ise bir borç doğmuş demektir. Bu şekilde bitmiş bir işleme Katılım Bankası girecek olursa doğan borcu finanse etmiş olur ki bu faizdir. Dolayısıyla Katılım bankası böyle bir işlemi yapmaz. Katılım bankası borcu değil malı veya hizmeti uygun yöntemlerle finanse etmelidir.
  - b. Eğer satıcı ile alıcı arasında akit yapılmış, mal da mevcut ise ve katılım bankası da bu haliyle işleme dahil olursa zaten müşterinin uhdesine geçmiş olan bir malı alıp yine ona satmış olacaktır ki böylesi bir işleme yine satışı denilmektedir ve bu da Katılım Bankacılığı prensiplerine aykırıdır. Tüketilmiş bir malı finanse etmek ise aklen mümkün olmadığı gibi faizsiz bankacılık prensiplerine göre de mümkün değildir.

## 2. İKİNCİ YOL: VEKALET YÖNTEMİ

Eğer satıcı ile katılım bankasının bizzat görüşmesi mümkün değilse, müşteriye vekalet verilerek işlem yapılır. Burada vurgulanması gereken nokta; müşteriye almak istediği malı katılım bankası adına alması yönünde bir yetki ve vekalet verilmesidir. Vekalet verilen müşteri malı aldığı anda katılım bankası adına almış olacak ve daha sonra katılım bankası bu malı tüketilmeden önce müşterisine satacaktır.

Vekalet, İslam hukukunda kişinin bizzat yapması gereken görevler (örneğin namaz ve oruç gibi bedenî ibadetler) dışında neredeyse tüm muamelat ve mâlî ibadetler alanında kabul edilen bir akit türüdür. Dolayısıyla vekalet yöntemi kullanılarak marubaha yapmakta bir sakınca yoktur.

## **BU YÖNTEMLER KATILIM BANKASININ MALIN MALİKİ OLMASINI SAĞLAR**

Her iki yöntem sonucunda Katılım Bankası malın maliki olur. Bu durumda Katılım Bankasının satıcıya karşı mal bedelini ödeme sorumluluğu doğmuştur. Bu akit; katılım

bankasının müşterisine daha sonra yapacağı satış akdinden tamamen bağımsız bir akitir. Burada faizsiz bankacılık prensipleri bakımından müşterinin satıcıya karşı hiçbir yükümlülüğü yoktur. Çünkü alıcı katılım bankası, satıcı ise ilgili firma veya kişidir.

## **B. KATILIM BANKASININ MALİKİ OLDUĞU MALIN MÜLKİYETİNİ MÜŞTERİSİNE DEVRETMESİ**

Katılım Bankasının mülkü olan mal, katılım bankası tarafından müşteriye satılır.

Burada satıcı katılım bankası, alıcı ise müşteri olacaktır. Katılım bankası, alınan malı veya vekaletle katılım bankası adına alınmış malı müşteriye, üzerinde anlaşılan vade ve kar oran ile satar. Bu satış yine günümüz teknikleri (mail, sms, faks, telefon vs) kullanılarak yapılabilir. Bu durumda müşterinin katılım bankasına karşı mal bedelini ödemek, katılım bankasının da müşteriye malı teslim etmek borcu doğmuştur. Katılım Bankası sipariş formunda, satıcıya "..... **müşterimiz ile mutabık kaldığınız teslim koşullarına uygun olarak müşterimize teslim ediniz**" diyerek satıcıya malı müşteriye teslim etmesi yönünde vekalet / yetki vermektedir. Ancak müşterinin yukarıda arz edilen ikinci yol ile yani vekaletle işlem yapması halinde müşteriye hem malı Katılım Bankası adına satın alma hem de bununla ilgili diğer işlemleri (teslim, teslim vs) yapma vekaleti verilmektedir.

## **III. İSLAM HUKUKU'NA GÖRE AKİT İCAP VE KABUL İLE KURULUR**

İslam Hukuku'nda bir malı satın almak ve satmak için şekil şartları yoktur. Akit, icap ve kabul ile kurulur. İcap ve kabul ise yazılı, sözlü, işaret, hatta kimi zaman hiç konuşulmadan sadece malı alıp parasını vermek suretiyle (muâtât) ve günümüz modern iletişim araçları kullanılarak kurulabilir. Dolayısıyla yukarıda belirttiğimiz yöntemler uygulandığı takdirde **KATILIM BANKASI ADINA TAPU, RUHSAT veya FATURA DÜZENLENMESİ ARDINDAN KATILIM BANKASININ KENDİ MÜŞTERİSİNE DEVİR İŞLEMLERİ YAPMASI İSLAM HUKUKU AÇISINDAN ZORUNLULUK ARZ ETMEZ.** Ancak gerekli yasal düzenlemeler yapıp vergi muafiyeti, operasyonel yüklerin azaltılması ve müşteri, satıcı ve katılım bankası arasındaki müteselsil sorumluluğun kaldırılması suretiyle tapu, ruhsat veya faturanın Katılım Bankası adına düzenlenmesinin sağlanması insanların zihinlerindeki soru işaretlerinin giderilmesi açısından tercihe şayandır. Yalnız şu anda böyle bir gelişme söz konusu olmadığı ve İslam Hukuku açısından bir gereklilik de arz etmediği için belirttiğimiz yöntemlerle işlem yapılması halinde murabaha finansmanı İslam Hukuku'na uygun bir şekilde gerçekleşmiş olacaktır. Bununla birlikte murabaha veya diğer İslâmî

finansman yöntemleriyle ilgili yasal düzenlemelerin yapılması, tarafların hak ve sorumluluklarının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Buna göre "TC kanunlarına göre bir evin sahibi olmak için Tapusunun olması gerekir. Siz de bana mal satacağınıza göre malın sizin olması gerekir ve üzerinize evi almanız ve bana sonra satmanız gerekir" şeklindeki bir itirazı şöyle düzenleyerek cevap vermek mümkündür: "İslam Hukuku'na göre bir evin sahibi olmak için tapusunun olması gerekmez. Tapu hak zayıatlarını önlemek için geliştirilmiş bir kayıt yöntemidir. İslam Hukuku'na göre önemli olan icap ve kabuldür. Katılım Bankası yukarıda belirttiğimiz yöntemlerden birisiyle malı satın alıp fikhî anlamda malın maliki olduktan sonra müşterisine sattığında murabaha işlemi doğru bir şekilde uygulanmış olacaktır."

#### **IV. MURABAHA YÖNTEMİNE YÖNELİK BAZI ELEŞTİRİLERE CEVAPLAR**

##### **A. KATILIM BANKASININ RİSK ALMAMASI ELDE EDİLEN GELİRİN FAİZ OLDUĞU ANLAMINA GELİR**

<http://www.fetva.net/yazili-fetvalar/nicin-katilim-bankalarinin-finansmaninda-faiz-oldugunu-soyluyorsunuz.html> adresinde Doç. Dr. Servet Bayındır'ın cevabında geçen "Yalnızca nimetten yararlanıp külfete (riske) hiç katlanmadan elde edilen gelir, kâr değil, faizdir" şeklindeki ifade tam olarak doğru değildir. Çünkü Katılım Bankasının murabaha işlemi yaparken müşteriden harici teminat alması, kefil istemesi veya sattığı mal üzerine ipotek, rehin koyması İslam Hukuku açısından hiç tartışmasız kabul edilen bir hükümdür. Bir kimsenin herhangi bir ticaret yaptığında riski en aza indirecek ve gerekirse tamamen sıfırlayacak harici tedbirleri alması yani İslam'ın en önemli temel prensiplerinden "Malı Koruma" prensibini uygulaması onun basiretli bir tüccar olduğunu gösterir. Üstelik bu şekilde basiretli bir tüccar gibi hareket etmek Katılım Bankası için bir zorunluluk arzeder. Zira Katılım Bankası bir kurumdur ve gerek banka sahiplerinin gerekse katılma hesabı sahiplerinin paralarını işleten konumundadır. İşletmeci veya emek sahibi ortak vasfıyla fonları gereği gibi değerlendirmek katılım bankası için dini bir yükümlülüktür. Bu tedbirler arasında kefalet, rehin ve İslâmî sigorta sistemini (bunun mümkün olmadığı durumlarda geleneksel ticari sigorta sistemini) saymak mümkündür. Sayılan tedbirler (geleneksel ticari sigorta sistemi üzerindeki görüş ayrılıkları dışında) İslam Hukukçuları tarafından hiç ihtilafsız kabul edilen uygulamalardır.

Hatta doğrudan müşteriden bile bir kefalet alarak riski azaltmak Uluslar arası düzeyde faizsiz bankacılık standartları yayınlayan AAOIFI FIKIH KURULU'na göre

([www.aaofi.com](http://www.aaofi.com)) mümkündür. Murabaha başlıklı 8. Standardın 2/5/1 maddesi bunu düzenlemektedir. İlgili madde şöyledir:

"2/5/1- İslâmî finans kuruluşunun, "asıl / ilk satıcının, kuruluşa / bankaya karşı sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getireceğine" dair müşterisinden kefâlet alması câizdir. Ancak bu kefâlet, müşterinin murâbaha talebinde bulunması ve finans kuruluşunun vekili olması sıfatlarından bağımsız kişisel sıfatıyla olmalıdır. Dolayısıyla, murâbaha sözleşmesi akdedilmese bile, müşterinin kefâleti varlığını koruyacaktır. Ancak bu şekildeki bir kefâlet, münhasıran müşterinin murâbaha konusu malı belirli bir satıcıdan almasını İslâmî finans kuruluşundan istediği işlemlerde talep edilebilir. Müşteri vermiş olduğu teminat ve üstlendiği garantiye bağlı olarak, satıcının malı istenen özelliklerde temin etmemesi ve sorumluluklarını gereği gibi en iyi şekilde yerine getirmemesi halinde İslâmî finans kuruluşunun uğrayacağı zararı tazmin etmekle mükellef olur. Çünkü bu durumda finans kuruluşu, bu işlemi gerçekleştirmek için yaptığı çalışmalar dolayısıyla emek ve zaman kaybına kimi zaman da parasal zarara uğramaktadır. Üstelik bazen de anlaşmazlıklar ve katlanılması güç büyük tazminat talepleri ortaya çıkmaktadır."

## **B. KATILIM BANKASININ SATTIĞI MALLA İLGİLİ KUSURLARI YÜKLENMEMESİ FIKHA AYKIRIDIR**

<http://www.fetva.net/yazili-fetvalar/nicin-katilim-bankalarinin-finansmaninda-faiz-oldugunu-soyluyorsunuz.html> adresinde Doç. Dr. Servet Bayındır kendisine yöneltilen bir soruya verdiği cevapta "Bakkaldan bir kg. peynir alındığında şayet peynirin bozuk olduğu anlaşılırsa müşteriye, peyniri bakkala götürüp iade etme ve bedelini alma hakkı doğar" diyerek katılım bankalarının böyle bir iadeyi kabul etmediğini dolayısıyla işlemlerinin yanlış olduğunu söylemektedir. Sn. Bayındır'ın bu ifadesi kural olarak doğru olmakla birlikte satıcı satışı yaparken "kusurdan sorumlu olmadığı" şartını ileri sürecek olursa müşteri için böyle bir iade hakkı doğmaz. Böyle bir şartla mal satmak Hanefi İslam Hukukçuları tarafından kabul edilen ve Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'de maddeleştirilen bir husustur. Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'deki madde şöyledir: "Bâyi' (satıcı) bir malı her ayb (kusur) davasından zimmeti beri olmak (herhangi bir sorumluluğu olmamak / sorumluluktan beri olmak) şartıyla sattıkta müşteri için hıyar-ı ayb (kusur muhayyerliği) yoktur." Katılım Bankası malı müşteriye satarken "malın kusurundan sorumlu olmama şartıyla" satmaktadır. Aksi halde kurumsal bir yapının yüzbinlerce müşteri ile baş etmesi mümkün değildir. Fıkhen cevaz verilen bir hüküm varsa elbette o hüküm rahatlıkla kullanılabilir. Dolayısıyla Katılım Bankaları da sözleşmelerinde bu şartı ileri sürmektedir.

### C. KATILIM BANKALARININ MALİ TESLİM ALMADAN SATMAKTA VE VEKALET YÖNTEMİNİ DOĞRU UYGULAMAMAKTADIR

Katılım Bankaları murabaha işlemini çok hızlı bir şekilde tamamlamaktadır. Bu da Malikî mezhebinde kabul edilen "Gıda maddeleri dışındaki malların satın alınmakla birlikte henüz teslim alınmasa bile satılabileceği" kuralı çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu kural esas alınmakla birlikte aslında teslim işlemleri de vekalet veya hükmî teslim yoluyla sağlanmaktadır. Çünkü günümüzdeki fatura, belge, tapu ve ruhsat üzerindeki kayıtlar ile banka kayıtları teslim anlamına gelmektedir (kaydî / hükmî teslim). Üstelik müşteriye veya satıcıya teslim konusunda vekalet / yetki de verilmektedir. Yani belirttiğimiz gibi teslim işlemleri de aslında sağlanmış olmaktadır.

<http://www.fetva.net/yazili-fetvalar/katilim-bankalarinin-gayrimenkul-finansmani-faizli-midir-degil-midir.html> adresinde verilen cevap (vekâlet, bütün hak ve sorumluluklarıyla uygulansa, yapılacak bir sözleşme ile katılım bankası alıcı ve satıcı sıfatını kazansa bu alım satımın bir sakıncası olmaz. Tapu kayıtları konusu, buna uygun olarak bir kanunla düzenlenebilir. Bugün katılım bankalarının iddia ettikleri vekâletin hiçbir hukuki sonucu yoktur. Dolayısıyla onların yaptığı gayrimenkul finansmanı ile faizli bankaların yaptığı aynıdır; her ikisi de faizli işlemdir.) tatmin edici değildir. Günümüzde dindar bireylerin tercih ettikleri hayat tarzıyla ilgili pek çok husus maalesef "buna uygun olarak bir kanunla düzenlenmemiştir." Böyle bir düzenleme yok diye dindar bireylerin kendi tercihlerine göre yaptıkları pek çok işlem, akit ve uygulama yanlış mı sayılacak? Bu yüzden aslında buradaki tüm tartışmanın mihenk noktası şudur: "Dindar kimselerin benimsedikleri kurallar ile kanûnî / hukûkî düzenlemeler arasında herhangi bir uyumsuzluk olduğunda ve bu uyumsuzluk kanûnî / hukûkî yollarla giderilemediğinde tercih hangisinden yana kullanılacaktır?" Biz böylesi bir uyumsuzluk halinde "Tapu kayıtları konusu, buna uygun olarak bir kanunla düzenlenebilir. Bugün katılım bankalarının iddia ettikleri vekâletin hiçbir hukuki sonucu yoktur. Dolayısıyla onların yaptığı gayrimenkul finansmanı ile faizli bankaların yaptığı aynıdır; her ikisi de faizli işlemdir" şeklinde cevap veren hocaların veya akademisyenlerin, tercihlerini kânûnî düzenlemelerden yana yaptıklarını görüyoruz.

Her şeyin en doğrusunu bilen ALLAH TEÂLÂ'dır.